

Розглянуто проблеми функціонування Державної митної служби України у частині реалізації її фіскальних та регулюючих повноважень. Здійснено аналіз справляння митних платежів до Державного бюджету України. Обґрунтовано систему рекомендацій з удосконалення діяльності Державної митної служби України щодо підвищення ефективності реалізації її фіскальних та регулюючих повноважень на сучасному етапі.

Ключові слова: *Державна митна служба, митні пільги, митні платежі, функції Державної митної служби.*

В умовах світової глобалізації рівень розвитку економіки та добробуту населення залежать не лише від ефективності внутрішньої економічної політики держави. На них активно впливають чинники глобального характеру. Саме тому усвідомлення важливості проведення ефективної зовнішньоекономічної політики, забезпечення дієвого захисту внутрішнього ринку, на засадах, що відповідають загальноприйнятим у світі принципам та підходам – наукова дилема, яка ще не знайшла свого повного вирішення в Україні. Одним із ключових аспектів цієї проблеми є митне регулювання економіки.

Вітчизняні реалії, пов'язані із входженням України у світовий господарський простір, вимагають розробки ґрунтовних наукових теоретичних основ і практичних рекомендацій щодо формування ефективної системи митних органів, яка б сприяла гармонійному розвитку суспільства та підвищенню добробуту нації.

Важливий внесок у дослідження проблем функціонування Державної митної служби України зробили *такі українські вчені, як:* В. Андрущенко, В. Бардачова, С. Волосович, В. Геєць, О. Гребельник, В. Дудчак, І. Іващук, С. Ківалов, Б. Кормич, Ю. Кунєв, М. Каленський, О. Мартинюк, В. Науменко, К. Сандровський та ін. Віддаючи належне високому рівню досліджень перелічених авторів, варто зазначити, що зовнішньоекономічна сфера розвивається досить динамічно, тому питання ефективної реалізації Державною митною службою України її функціональних повноважень залишаються дуже гострими та *актуальними*, потребуючи подальших досліджень та оперативного реагування відповідно до змін на світовій арені.

Метою даної статті є дослідження проблем реалізації фіскальних та регулюючих повноважень митних органів в Україні та розробка системи практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування Державної митної служби України в період активної інтеграції національної економіки у світовий господарський простір та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності.

Державна митна служба України є основним органом, який безпосередньо забезпечує реалізацію державної політики у сфері митної справи в Україні. Вона визнана центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що підпорядковується Кабінету Міністрів України. Відповідні органи державної влади, Президент України в межах своїх повноважень здійснюють керівництво митною справою та контроль за діяльністю митних органів [1].

Отже, безпосереднє здійснення митної справи покладається на митні органи України, до яких належать Державна митна служба України як центральний орган виконавчої влади, регіональні митниці, митниці. Крім цього, до складу митної служби України входять спеціалізовані митні установи та організації (експлуатаційні, транспортні, інформаційно-аналітичні, освітні тощо), які створюються для виконання завдань, покладених на митні органи.

Систему митних органів України можна зобразити наступним чином (рис. 1):

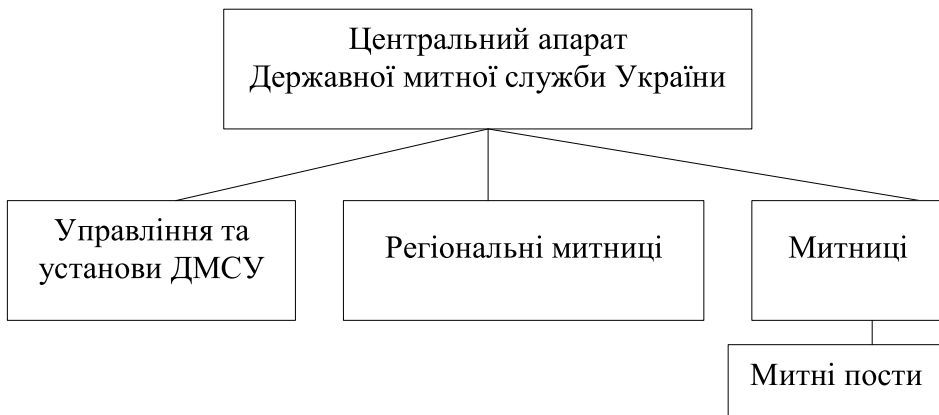

Рис. 1. Система митних органів України

З 01.05.2008 р. в Україні функціонує 3 регіональних митниці та 44 митниці. До регіональних митниць віднесено: Регіональну інформаційну митницю, Енергетичну регіональну митницю та Київську регіональну митницю [2].

З-поміж важливих проблем, що перешкоджають ефективній реалізації Державною митною службою України її функціональних повноважень, насамперед, варто відзначити недосконалість митного законодавства та надто часті зміни структури митної служби. Щодо останньої проблеми, вважаємо, що доцільно припинити постійні широкомасштабні трансформації Державної митної служби України, та зосередитись на стимулюванні розвитку тих структурних елементів, які існують на даний час. Це не тільки дозволить зекономити бюджетні кошти, але й забезпечить стабільний режим роботи митних органів.

Стосовно недоліків митного законодавства, що регламентує діяльність митних органів, насамперед, зупинимось безпосередньо на тих нормативних актах, у яких визначено завдання та функції Державної митної служби України. Зокрема, завдання Державної митної служби України перелічені у Митному кодексі України, а функції – у Положенні “Про Державну митну службу України” [1; 3].

На органи Державної митної служби України, згідно до Митного кодексу України, покладено виконання таких основних завдань:

виконання та контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи; захист економічних інтересів України; забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладених в установленому законом порядку; сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб; застосування відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання під час переміщення товарів через митний кордон України; здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, вдосконалення форм і методів їх здійснення; контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України; здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку; створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України; боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил; розвиток міжнародного співробітництва у галузі митної справи; ведення митної статистики; ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності; здійснення верифікації (установлення достовірності) сертифікатів походження товарів з України [3].

Згідно Положення про Державну митну службу України, вона виконує наступні функції: організовує та контролює діяльність митних органів; забезпечує своєчасне і повне внесення до Державного бюджету коштів від податків, зборів (обов'язкових платежів), справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи; вживає разом з іншими органами виконавчої влади заходи, спрямовані на недопущення незаконного вивезення за кордон цінностей, що становлять культурне або історичне надбання українського народу; сприяє у межах своєї компетенції здійсненню заходів щодо захисту прав споживачів товарів, які ввозяться в Україну, а також прав інтелектуальної власності у процесі зовнішньоекономічної діяльності; розробляє та здійснює самостійно або у взаємодії з іншими органами виконавчої влади заходи щодо запобігання контрабанді, порушенню митних правил та їх припинення; організовує та контролює відповідно до законодавства проведення митними органами дізнання у справах про контрабанду та здійснення ними провадження у справах про порушення митних правил; веде митну статистику; веде разом з іншими уповноваженими органами виконавчої влади Українську класифікацію товарів зовнішньоекономічної діяльності; здійснює верифікацію (встановлення достовірності) сертифікатів про походження товарів з України; здійснює в межах своєї компетенції державну політику у сфері охорони державної таємниці, контроль за забезпеченням охорони державної таємниці у системі митних органів України, а також організаційно-технічні заходи щодо застосування засобів криптографічного й технічного захисту інформації, охорона якої забезпечується державою відповідно до законодавства, та додержання посадовими особами митних органів України вимог законодавства стосовно порядку одержання, використання, поширення та збереження такої інформації; реалізовує у межах своєї

компетенції державну кадрову політику; бере участь у підготовці проектів програм розвитку митної справи, соціального захисту її працівників; створює, реорганізовує та ліквідує в установленому порядку регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні управління та організації, установи і навчальні заклади; організовує реконструкцію та спорудження пунктів пропуску через державний кордон України для автомобільного сполучення; здійснює відповідно до законодавства України функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління; забезпечує гласність у діяльності митних органів, здійснює в установленому законодавством порядку інформування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян з питань митного законодавства; бере участь у підготовці міжнародних договорів України, готує пропозиції щодо укладення таких договорів, у межах своєї компетенції укладає міжнародні договори України; виконує інші функції, що випливають з покладених на неї завдань [1].

Таким чином, існує певна невідповідність та неузгодженість у формулюванні завдань та функцій митної служби. Зокрема, щодо реалізації фіскальної функції – відсутнє чітко сформульоване відповідне завдання; щодо реалізації регулятивної функції: відсутнє завдання стосовно участі митної служби у формуванні митної політики. У завданнях і функціях не відображено такий важливий напрямок діяльності як нормотворча діяльність митної служби, тобто підготовка проектів та видання нормативних актів з питань реалізації митної політики та організації управління у митній службі. Якщо у кінці переліку функцій зазначено, що Державна митна служба “виконує інші функції, що випливають з покладених на неї завдань”, то в переліку завдань такого обумовлення немає, тому він повинен бути вичерпним.

Теоретичне обґрунтування функціонального призначення митної служби *присутнє у наукових працях* багатьох вітчизняних вчених. Так, В. Дудчак та О. Мартинюк зазначають, що Державна митна служба України забезпечує реалізацію трьох основних функцій: фіскальної, правоохоронної та регулюючої [4, 118]. Зазначений підхід в цілому підтримують С. Ківалов, Б. Кормич, Ю. Кунєв з тією відмінністю, що правоохоронну функцію вони визначають як захисну [5; 6].

Крім зазначених трьох основних суспільних функцій митної служби, деякі вчені виділяють і четверту – надання адміністративних послуг. Акцент при цьому робиться на виконання повноважень, спрямованих на юридичне оформлення умов, необхідних для забезпечення належної реалізації приватними особами своїх прав і передбачених законом інтересів [6, 10].

Отже, можна виділити три основні функції митної служби, відповідно до функцій митної політики, розташувавши їх за пріоритетною значимістю – регулятивну, захисну, фіскальну. Захисну функцію ще називають правоохоронною. Ця функція в першу чергу спрямована на захист держави від зовнішніх загроз.

Найбільш важливою функцією митної служби є регулятивна. Регулятивна функція передбачає вплив з боку держави та її компетентних органів на зовнішньоекономічні відносини за допомогою засобів економічного та неекономічного (адміністративного) характеру з метою регулювання цих відносин для забезпечення національних інтересів та інтересів національних товаровиробників і створення для них сприятливих умов, забезпечення виконання державної політики у сфері економіки, виконання міжнародно-правових зобов'язань держави. При цьому митна служба

виконує роль економічного інструмента зовнішньоторговельної політики держави. Подібне регулювання здійснюється за допомогою стимулів та обмежень (установлення ставок мита і митних зборів, ліцензування, квотування та встановлення інших нетарифних обмежень) щодо виходу на національний ринок або експорту товарів на зовнішній ринок. Митна служба відіграє значну роль у системі валютного регулювання.

Митна служба бере безпосередню участь у виконанні регулятивної функції митної політики, як суб'єкт відомчої нормотворчості. Бере участь у розробці проектів законів і постанов з питань митної справи, розробляє накази, які уточнюють та деталізують нормативно-правові акти з питань митної справи.

Митна служба бере участь у державному регулюванні зовнішньоекономічної діяльності за допомогою відповідних інструментів митного регулювання, які можна згрупувати в два основних види: тарифні та нетарифні. Тарифне регулювання зовнішньоторговельної діяльності – головний інструмент торговельної політики, що впливає на вартісні показники імпортованого чи експортованого товару, шляхом обкладення його відповідним митом. До методів нетарифного регулювання, під яким також розуміють комплекс заходів обмежуючо-заборонного характеру, що регулюють експортно-імпорتنі операції, відносять кількісні обмеження (квотування, ліцензування, добровільні обмеження імпорту), приховані методи протекціонізму (технічні бар'єри, субсидії) тощо. В окрему групу інструментів митного регулювання можна віднести внутрішні непрямі податки, які справляються з імпортних товарів (ПДВ, акцизний збір). Їх, зазвичай, класифікують як паратарифні інструменти регулювання зовнішньої торгівлі.

При використанні тарифних інструментів для держави існує велика спокуса встановити найбільш ефективні ставки тарифу, щоб забезпечити бажану структуру імпорту та поповнити бюджет за рахунок митних надходжень. Сучасний етап у розвитку світової економіки відзначається тенденцією до зниження тарифних ставок. Така ситуація встановилася, значною мірою, завдяки домовленостям, досягнутим у ході Уругвайського раунду ГАТТ/СОТ.

Розглядаючи питання діяльності Державної митної служби України, доцільно вивчити застосування нетарифних методів регулювання зовнішньої торгівлі.

Хоча в рамках СОТ неодноразово наголошувалося на необхідності повної ліквідації нетарифних бар'єрів, більшість країн світу продовжують широко їх застосовувати. "В теперішній час нетарифні бар'єри представляють собою найбільш ефективну зброю дискримінації та блокування доступу до ринків збуту. Вони включають велику кількість протекціоністських прийомів (за підрахунками ЮНКТАД більше, ніж 800), починаючи від урядових субсидій, кількісних обмежень, введення санітарних і технічних норм і закінчуючи навмисним ускладненням адміністративних процедур" [5, 172]. Таке важливе значення вони мають з ряду причин. По-перше, будь-який товар, перетинаючи митний кордон, в першу чергу, зустрічає нетарифні бар'єри: кількісні обмеження, заборони, стандарти і т. ін. По-друге, нетарифні засоби державного впливу мають вищу цілеспрямованість, оперативність та ефективність порівняно з тарифними, що обумовлюється їх характером.

До переваг нетарифних засобів можна віднести досить просту процедуру їх застосування, високу ефективність та оперативність. Система нетарифних засобів забезпечує запланований рівень виконання поставлених завдань: утримання, зменшення або збільшення імпорту у визначених межах, забезпечення встановленого рівня імпорту та експорту по відношенню до конкретних країн, суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, конкретних груп товарної номенклатури. Крім того, значна частина цих обмежень (наприклад, технічні бар'єри) носять прихований характер, що також є важливим для реалізації цілей держави в митній сфері.

Специфічні характеристики та переваги нетарифних інструментів, у порівнянні з тарифними, створюють для уряду значні можливості для вільного маніпулювання нетарифними обмеженнями, що може бути ефективною формою узгодження міждержавних економічних відносин на основі взаємності і широко використовується в процесі міждержавних переговорів. Звідси очевидно, що в умовах лібералізації митно-тарифного регулювання в Україні, необхідно активно застосовувати нетарифні інструменти регулювання зовнішньої торгівлі, безперечно, враховуючи міжнародні стандарти та вимоги міжнародних організацій.

Важливою функцією Державної митної служби України є забезпечення своєчасності і повноти внесення до державного бюджету коштів від податків, зборів (обов'язкових платежів), справляння яких згідно із законодавством покладено на митні органи. Тобто, Державна митна служба України контролює надходження до Державного бюджету України митних платежів. Як правило, чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим меншу роль відіграє бюджетний аспект при встановленні податків на зовнішню торгівлю. Для України митні платежі все ще залишаються вагомим джерелом доходів державного бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка фактичних надходжень митних платежів до Державного бюджету України за 2001 – 2007 рр. та їх частка у загальній сумі доходів бюджету

Показники	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Митні платежі, млн. грн.	6457,6	9918,8	14013	18065,5	30974,5	41147,7	54084,7
Загальна сума доходів Державного бюджету, млн. грн.	37518,5	44420,4	50020,9	65215,7	105330	133463,6	165942,1
Питома вага надходжень митних платежів у загальній сумі доходів бюджету, %	17,2	22,3	28,0	27,7	29,4	30,8	32,6

Примітка: Складено на основі даних Державної митної служби України [7]

Аналіз даних табл. 1 свідчить про те, що питома вага фактичних надходжень митних платежів у загальній сумі доходів Державного бюджету України упродовж 2001–2007 рр. коливалась від 17,2 до 32,6 %. Тобто, параметри даного показника є досить значними та відносно стабільними. Варто зазначити, що обсяги митних

платежів, які надходять до Державного бюджету України, мають тенденцію до зростання.

У структурі надходжень митних платежів до Державного бюджету України найбільшу питому вагу займає ПДВ (рис. 2). Так, у 2007 р. частка ПДВ у структурі надходжень митних платежів до Державного бюджету України становила 77,1 %. Частка мита у загальній сумі фактичних надходжень митних платежів до бюджету склала 18,3 %, акцизного збору – 2,4 %, митних зборів – 2,0 % і єдиного митного збору – 0,2 %.

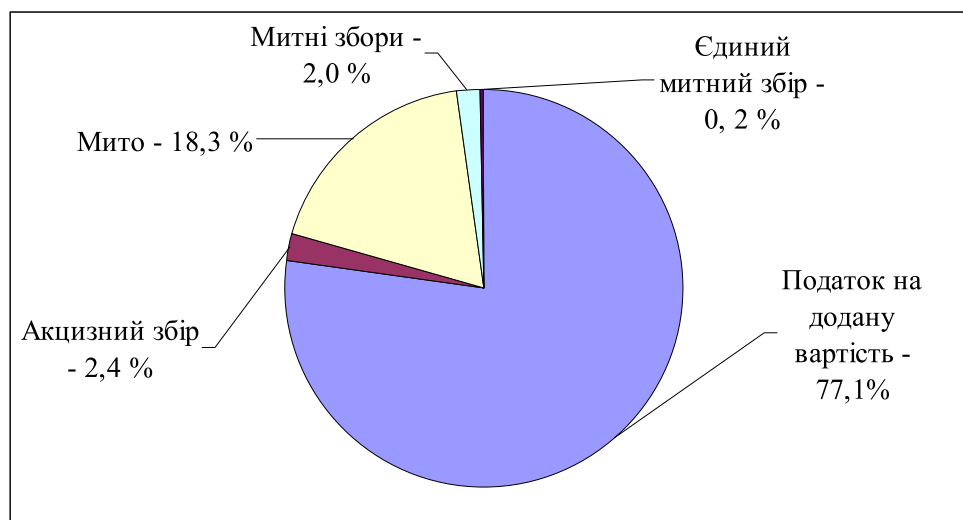

Рис. 2. Структура фактичних надходжень митних платежів до Державного бюджету України у 2007 р. [7]

На рівень надходження митних платежів до бюджету визначальний вплив має низка факторів, дослідження яких дозволить виявити резерви збільшення дохідної бази основного централізованого фонду грошових коштів, що є особливо актуальним при наявності дефіциту фінансових ресурсів, котрі знаходяться у розпорядженні держави.

До факторів, які впливають на надходження митних платежів до державного бюджету, відносять фактори першого порядку (зовнішні) та фактори другого порядку (внутрішні). Зовнішні фактори включають: вартісний об'єм та структуру зовнішньоторговельного обігу, рівень податкових ставок, митні пільги, валютні курси та окреслюють потенційні можливості стосовно обсягів надходження митних платежів до бюджету. Внутрішні фактори відображають рівень організації митного контролю, тобто професійну підготовку працівників митниці, технічну оснащеність тощо. Таким чином, фактори другого порядку відображають ефективність реалізації існуючого потенціалу щодо мобілізації митних платежів до бюджету.

Найвагомішим серед факторів першого порядку є вартісний об'єм та структура зовнішньоторговельного обігу. При цьому, більш важливим показником є загальний обсяг імпорту товарів, оскільки лівова частка митних платежів, що надходять до

Державного бюджету України, справляється саме з імпорту.

Загальні обсяги імпорту товарів в Україну упродовж 2001–2007 рр. щорічно зростали, що є позитивною тенденцією з точки зору фіску (рис. 3).

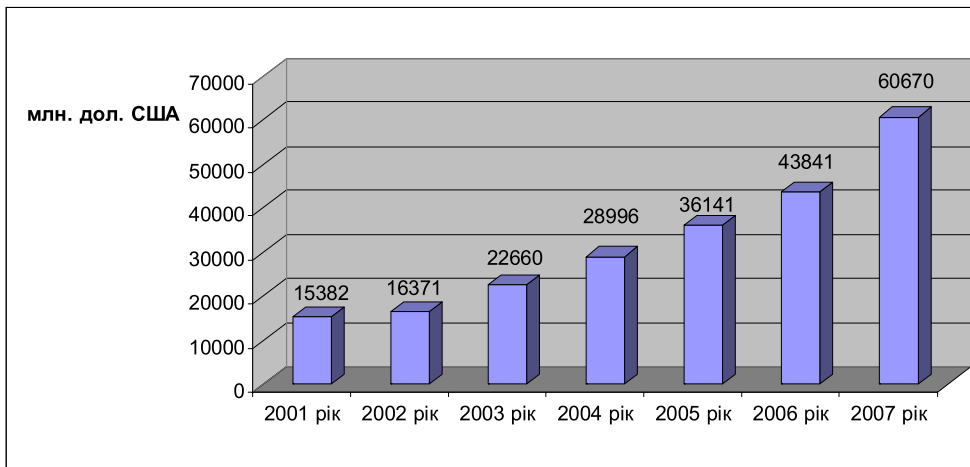

Рис. 3. Динаміка загальної вартості ввезених в Україну товарів за 2001 – 2007 рр.

Примітка: Складено на основі даних Державної митної служби України [7]

Таке збільшення відбулось як за рахунок загальних тенденцій, в тому числі через збільшення обсягів імпорту окремих товарів, так і за рахунок збільшення середніх митних вартостей імпортованих товарів завдяки вжитим Державною митною службою України заходам щодо посилення митного контролю, зокрема щодо коригування митної вартості товарів.

Наступним фактором “першого порядку”, який суттєво впливає на надходження митних платежів до державного бюджету, є податкові ставки. Щодо податку на додану вартість, то у даному контексті він є досить стабільним, упродовж останніх років основна ставка складала 20%. Найбільш динамічно серед митних платежів змінюються ставки ввізного мита, які, до того ж, є детально диференційованими. Міжнародна практика свідчить, що граничний рівень оподаткування ввізним митом не повинен перевищувати 30%, оскільки у протилежному випадку найімовірніше відбуватиметься зменшення надходжень мита до бюджету. Тобто закономірність, обґрунтована А. Лаффером, підтверджується і для мита. Ефективний рівень митно-тарифного захисту є невисоким – не більше 10–15% [8, 41]. З метою успішної інтеграції у світовий господарський простір Україна провела останніми роками широкомасштабне зменшення рівня митних ставок практично по усіх видах товарів.

Щодо митних пільг, як фактора впливу на надходження митних платежів до державного бюджету, варто зазначити, що збільшення їх кількості призводить до скорочення надходжень до бюджету. Сума митних платежів, яка не справляється завдяки наданим пільгам, вказується декларантом у вантажній митній декларації (ВМД) і має характер умовного нарахування.

Про існування значних пільг у вітчизняному оподаткуванні митними платежами свідчить той факт, що обсяг відповідних умовних нарахувань у 2001–2004 рр. щорічно складав не менше 90% суми фактичних надходжень митних платежів до Державного бюджету України, у 2005 р. він становив більше 40%, а у 2006–2007 рр. зменшився приблизно до 20% [7; 9, 221]. Таке значне скорочення частки умовних нарахувань у сумі фактичних надходжень митних платежів до Державного бюджету України у 2006–2007 рр. зумовлене посиленням митного контролю та змінами у вітчизняному законодавстві у світлі приєднання України до СОТ.

Не зважаючи на зазначене, в Україні все ще діє значний перелік неефективних пільг при справлянні митних платежів. У зв'язку з цим, необхідно переглянути перелік митних пільг в Україні з метою їх обґрунтованого обмеження.

Фактори “другого порядку”, що визначають рівень надходження митних платежів до бюджету, пов'язані з організацією митного контролю та запобіганням порушення податкової дисципліни. З метою підвищення показників надходження митних платежів до бюджету, перш за все, необхідно удосконалювати організацію митного контролю за імпорними операціями: при ввозі товарів на митну територію; при розміщенні товарів на митних ліцензійних складах; при здійсненні митного контролю із застосуванням вантажних митних декларацій.

Посилення митного контролю сприятиме значному зменшенню обсягів неврахованого імпорту та скороченню кількості випадків ухилення від сплати митних платежів. Типовими порушеннями щодо імпорту товарів виступають: недостовірне декларування їх кількості і ваги; декларування за кодом іншого товару, на який встановлено нижчу ставку ввізного мита; заниження митної вартості товарів.

Оскільки Україна стала на шлях лібералізації митної політики, основним резервом збільшення надходжень митних платежів до бюджету на перспективу стане удосконалення організації митного контролю. Структура вітчизняної митної служби є досить розгалуженою, що створює необхідні передумови для здійснення ефективного митного контролю та успішного митного регулювання зовнішньої торгівлі.

Водночас до основних проблем функціонування Державної митної служби України можна віднести: неефективність правової бази, яка регламентує діяльність митних органів, нестабільність національного законодавства; відсутність чіткої зовнішньоекономічної стратегії; необхідність лібералізації митного регулювання у зв'язку із приведенням діючого законодавства до норм СОТ, що дещо суперечить потребам нашої держави у захисті національних виробників; потреба посилення протидії втратам Державного бюджету України у частині надходження митних платежів з причин заниження митної вартості товарів, недостовірної класифікації товарів та визначення країни їх походження; ускладненість та значна тривалість процедур митного контролю та оформлення, а також інших видів державного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України.

Вирішення перелічених проблем потребує, перш за все, удосконалення правової бази, яка регламентує діяльність митних органів, та розробити чітку зовнішньоекономічну стратегію.

З метою підвищення ефективності діяльності Державної митної служби України у частині реалізації її фіскальних та регулюючих повноважень *необхідно*: здійснювати удосконалення та уніфікацію процедур справляння митних платежів до Державного

бюджету України, насамперед, шляхом посилення митного контролю за правильністю декларування митної вартості товарів, визначення коду товарів та країн їх походження; проводити спрощення та модернізацію митних процедур на кордонах і всередині держави; забезпечити комплексний контроль за додержанням митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами, що передбачає впровадження контролю на основі методів аудиту; створити чітку систему моніторингу всіх видів розрахунків по митних платежах та руху цих коштів; здійснювати постійний аналіз факторів, які впливають на стан надходження митних платежів до Державного бюджету України, у тому числі аналізувати вплив змін чинного законодавства на даний показник; проводити організаційну роботу з посилення контролю за податковими пільгами, вексельними формами розрахунку, правильністю визначення митного режиму, митним оформленням за нульовими ставками мита; сприяти більш широкому застосуванню спільного контролю з митними органами суміжних країн; розвивати співпрацю з експертами Європейського Союзу; здійснювати удосконалення національної нормативної бази, що регламентує митну справу та діяльність Державної митної служби України, враховуючи міжнародні стандарти.

Застосування зазначених пропозицій у практичній діяльності сприятиме підвищенню ефективності функціонування органів Державної митної служби України.

Література

1. Положення "Про Державну митну службу України" № 1022 / 2000 від 24.08.2000 р. (із змінами і доповненнями станом на 22.05.2008 р.).
2. Структура митних органів, спеціальних митних установ та організацій (з 01.05.08 р.) [Електронний ресурс] / Державна митна служба України // Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=354139&cat_id=292220.
3. Митний кодекс України від 11 липня 2002 р. (із змінами і доповненнями станом на 22.05.2008 р.).
4. Дудчак В. І. Митна справа: навч. посібник / В. І. Дудчак, О. В. Мартинюк. – К. : КНЕУ, 2002. – 310 с.
5. Ківалов С. В. Митна політика України: підручник / С. В. Ківалов, Б. А. Кормич. – Одеса: Юридична література, 2001. – 256 с.
6. Кунєв Ю. Д. Основи функціональної моделі митної служби України / Ю. Д. Кунєв // Митна справа. – 2006. – № 6. – С. 7–12.
7. Про виконання Державною митною службою України завдань Державного бюджету за 2007 рік [Електронний ресурс] / Державна митна служба України / Департамент митних платежів // Режим доступу: http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=334455&cat_id=296903.
8. Ващенко В. В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності / В. В. Ващенко // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 40–46.
9. Іващук І. О. Митні ініціативи в глобальному просторі : [монографія] / Іващук І. О. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. – 304 с.

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2008 р.